

Zannaqa

Leveled

Wolayttatto Doona

Ha gujo nabbabo maxaafay Yuu Essi Eyidiyappe (USAID) beettida miishshaa maaduwaa Seev Ze Childdirenee (Save the Children), Luxettaa Moconaynne Tohossa Dalgga Manttiya Luxettaa Beeroy issippe hashetin giigidi attamettidaagaa.

2009 M.L.

The CC By license lets others distribute, adjust, and build upon this work, for free or commercially, as long as credit is given to the original creation. However, any changes from the original must be indicated.

For more info please refer: <https://creativecommons.org/licenses/>

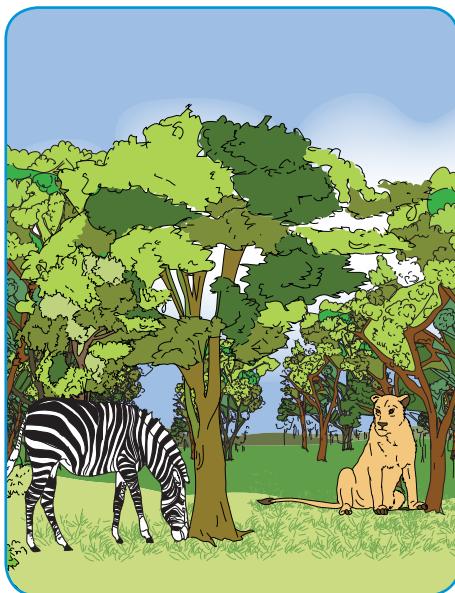

Zannaqa

Kifilee 4

Saaminttay 14

Leveled

Luxissiyageetussi Kaaletuwa

Naati nabbabuwa doommanaappe kase misiliyanne huuphe yohuwa bessidi nabbaboy odiyoba malana mala oychchite. Nabbabi simmidi wurssettan de'iya oyshata zaarana mala oottite.

Nabbabuwappe kasetiya Mali be'o Oyshaa

Ha huuphe yohuwanne misiliya xeelliyo wode kaalliya nabbaboy aattiyo kiitay ayba gaada oppay?

Shemppuwa 1: Zannaqa

Zannaqaassi birshshettaa xeelliyo wode huuphiya pashkkissiyabaa be'anawu manddariyogaa gidiyogaa bessees. Zannaqay manddaraa halchchuwanne halchchuwa oosuwān peeshuwa bessees. Manddara asay biidi shemppiyo zal"e keettaba oosuwanne, asaa mohaakka gattidi oyqqiyaba goosona.

Manddaray heeran sohuwapple sohuwa biyogan woykko salo gufanttuwan issi biittaappe hara biitti biyogan polettiyaba. Salo gufanttuwa zannaqaa yamee zannaqaa birshshiiddi issi uri baaliya wode qaaxettiyobadan yootees. Hegaa birshshiiddi bari sooppe kiyidi amarida wodiyawu gam"iyogaa baaso oottees.

Qommon qonccidoogaadan manddaray issi biittaa giddon issi sohuwapple hara sohuwa biini woykko kare biitti biini polettes. Yaatiyo gishshawu manddaray kiyiyo biittawu gidin gelijo biittawukka barina danndayida go "aa immees. Usakka ha wodiyaa be'iyogaadaaninne siyiyogaadan gidikko issi issi biittatussi zannaqawu oottiyo manddaray biittaa ikkonomiya dichchanawu marccuwassi wolqqaama kane gididi beetees. Hegaadan oottidi kiyiyo biittawunne biidi gelijo heeraassi woykko gelijo heerawunne biittawu qel "i qel "enna marcuwa aquwa gophphiya yeggees.

Hagaa giyogee biittaa asaa de'oynne geloy diccees giyogaa. Gidikkonne guyyeppe biittatu ikkonomee keehippe kunddido gaasawan zannaqaa hanotay dumma dumma wodiyaa dumma dumma hanotaaninne xekkan keehippe metuwanne barchchiya be'iis. Hegaappe simminkka keehi daronne aaho wodiyassi porxxu giida asaappe asawu aadhdhiya harggee deretettan laalettidoogaa geeduwan guyye gunddiis.

Hegaadan hanidaagee ha'i wode qiibaa zaariiddi de'iyo hanotay beettees. Hegaassi denddo naqaasha gidiyagee dichchaa hanotaa bessiya zannaqaa qaaxuwa naqaashaa. Leemisuwawu ekkikko salo gufanttuwan amarida layta xallan manddariya asay kaamiyawu woykko horoophphillyawu qanxxiyo marccoy 1.03 triiloone Amerkkaa doolaariyawu diciiis. Hegeekka kaseegaara gattidi geeddarsayo wode daro kushiya diccidoogaa qonccissees.

Hegaappe simmin asi bari de'o layttan be'i erennabaa bessiya hanotan issi biiloone zannaqanchchatu qaattay mazgafettiis.

Zannaqaa giyo qaalay go'an pee'idoy ha"i mata wode gidenna. Zannaqanchchaa giyo qaala asay go'etuwa doommidoy Awurooppaa geetettiya biittaana. Hegee hegaa gidishin zannaqaa giyo qaala asay go'etuwa doommidoy qassi mata wodiyana. Hegeekka 'turian' giya gal" a Pranjattuwappe, dumma dumma zannaqa kanetuppe pulltida qaalata denddo oottidi demmido qofaana giddi erettees.

Shemppuwa 2: Zannaqay Koshshiyo Gaasuwa

Zannaqay biittaa dichchanawu koshshianne
ay ogiyankka attanawu bessennaba. Zannaqay
koshshiyo ano gaasotuppe issoy biittassi geliya
marccuwassi kane gidiyogaa. A koshshaa aaho
hanotan miccidi xeelliyo wode asaa duussawunne
ikkonomiya dichchawu kaa'iyo beeran qonckees.
Gaasoykka zannaqaa qaattay doommiyoy goodi zawi
baynna marccoy issi heeran gukkiina gidiyogaa.
Hagee shammiyobaaninne, bayzziyobaan gididi
ikkonomiya dichchawu gita go"aa immees. Zannaqay
salo gufanttuwan zal"e oosuwappe amaridabaa
shaakkiyogaa daro eranchchati yootoosona.

Zannaqaa geeduwan zal"e meran haggaaza
inddusstiriyappe go'aa demmiyageeti kaamiya,
horoophphilliya, baaburiya, toga meheta milatiya
manddara miishshata. Hegeetuppe issuwa go'ettidi
issi biittaa biida asay shemppiyo uteeletanne
uteeletu giddon imettiya dumma dumma haggaazata
go'ettees. He haggaazati Uteeliyaninne Uteeliya
heeran beettiya leemisuwassi zin"iyo hiixaa, bayzziyo
kattaanne ushshaa, yetta keettaanne tiyaatire
keettaa gidanawu danndayoosona.

Uteeliya zabban woykko heeran diretti uttida
wora mehetu sohoykka zannaqanchchata keehi
allaxxissiyaba gididi beettees. Haray qassi wogaa
buqurata bayzziyo keettatinne hegeeta milatiya
pashkkisso haggaazata immiya macaratikka
zannaqaappe go'ettiyageetu giddon beettiyageeta.
Hegaappe simmin guyyeppe zannaqaa hanotay
keehippe aakki aakkidi biyo wodiyen dumma dumma
eranchchati oorattanne ubbaa gattidi oyqqiya
birshshettaa immidosona.

Shemppuwa 3: Zannaqaa Haydaa

Awurooppaa qoodan 1936ML biittatu yamee (League of Nations) zannaqanchchaa kare biittaa asadan birshshees. Ha yamee guyyeppe 1945ML bari sunttaa biittatu issipetetta (United Nations) giidi simmidi zannaqanchchaa birshshettaakka 24 saatiya giidoogaa usuppun aginawu gam "iya asa giyogan giigissiis.

1941ML Hanziker nne Kirافت geetettiya eranchchati, "Zannaqa imattatettaaranne manddaraara gayttiyabaa ubbaa oyqqiya miishsha," goosona. Hagee woriya demmana giidi poliyoba gidennaagaakka ha eranchchati bantta birshshettaa giddon wottidosona.

Guyyeppe 1976MLn 'zannaqaa issipetettaa yamee' hara birshshetta immiis. Birshshettaykka asay woykko zannaqanchchati bantta de'yo heeraa yeddidi manddariyogaa qonccissees.

Qanttan qonccissiyo wode zannaqay asay qantta
wodiyassi sohuwappe sohuwa qaaxxiyogaanne
he qaattaa wode poliyobata gattidi oyqqiya
miishsha gees. Hagaa birshshetta qofaa haraappe
dummayiyagee hagee issi uray ayba sintta qofawukka
gidin bari heeraappe qaaxxiyogaa zannaqa giidi
qoppiyogaa. Guyyeppe 1994ML Biittatu Yamee
zannaqaa heezzu qommuwan shaakkidi zaggi wottiis.

Hegeetuppe koyroy heeraa zannaqaa. Heeraa
zannaqaa giyogee issi uray bari biittaa giddon issi
heerappe hara heerawu biidi poliyo zannaqaa.
Naa'anttoy qassi issi biitta xalla zannaqaa
geetettees. Hegeekka hara biittaa woykko kare
biittaawa gididi issi biitta giddo xallan yuuyyidi
xomoosiyogaa bessiyagaa. Kaalliyagee woykko
heezzantto zannaqaa qommo. Kare biittaa zannaqaa
geetettidi erettiyyaba gididi issi uray bari biittaappe
kare kiyidi hara biittan poliyo zannaqa qommo.

Ha asati zannaqaanne manddaraa giyo qaalay issoy
issuwa sohuwan gelidi kiitaa aattanawu danddayees
giidi qonccissoosona. Hegaa giyogee manddaraa
gaanawu bessiya sohuwan zannaqaa, qassi zannaqaa
gaanawu koshshiyo sohuwan manddaraa giikkokka
birshshetta bolli ehiyo laamee baawa giyogaa.

Hagaa mala qonccettan manddarawunne zannaqawu
issi mala birshshettay de'ees giidi kuuyanawu
danddayissiya gaasoy keehippe qoncce. Gidikkonne
qassi manddaray daro sintta qofaara de'iya hemeta
woycko qaatta gidiyogaa doganawu bessenna.

Manddaray darotoo ayba sintta qofawunne gidikko
biidi gakkiyo sohoy de'iyogaa bessiyaba gidishin
zannaqawu gakkiyo sohoy awee giidi un"ettiya
oyshay denddana bessena. Hegaa giyogee Ebela
manddaraasu giikko awa giya oyshay denddiyogee
wurssetta woycko biidi gakkiyo sohuwa eranawu
gidiyo gishshawu bessiya oysha giyogaa. Hara
baggaara zannaqoosona giyo wode awu giya oyshay
bessiya oysha gidenna.

Shemppuwa 4: Zannaqaa Dichchaa Hanotaa

Zannaqaanne zannaqanchchatu hanotaa xeelliyo wode dumma dumma gaasawan haa gujjiyonne guyye guuxxiyo hanotati keehippe beettiyabata. Issi issi biittan qoppennan denddiya asi medhdhiyonne dola mereta metoti zannaqaa dichchaa guyye ekkiyaba gididosona. Leemisuwassi shabbirssati, woraajje harggeti, biittaa qaattaynne iita gotee merettikko zannaqanchchati he biittaa kaseegaadan baanawu xalokkona.

Leemisuwawu ‘eboola woraajjee’ Afirikkan Seeraaliyone, Giininne Laybeeriya biittatu zannaqaa bolli daro naaqua gattiis. Iiraaqen, Afganisttaanen, Sooriyan, Ferenssaayen, Keeniyannine, Sumaaliya milatiya biittatun merettida shabbirssaynne karssi karssaykka biittatu zannaqaa guyye ekkiis.

Hara baggaara Filippinssen, Inddooneezhzhian, Maaleezhzhianinne arshsho Amerkkan merettida haattaa gotee biittatu zannaqaa geluwa iita qohido hanotaykka ubbawu qoncce. Hegaadankka Uruwandaa, Zimbaabuwe, Gibtsenne Tuniizziya asay bantta giddon issoy issuwara dom "ettaykka he biittatu zannaqaa narphphidi sa'aara zuummaanaadan oottidaba. Hegee hegaadan hanishin xoonidi zannaqay dumma dumma wodiyen ziqqinne xoqqu giiddi layttaappe layttan bessiyo dumma dumma xekkata eranchchati pilggidi hekko giidosona.

Hegaappe amaridaageeta zannaqawu biyo sohuwanne zannaqawu biya asaa payduwa dumma dumma wodiyen qoodidi be'iyogaa. Salo gufanttuwan zannaqa sohotu qooday Awurooppaa qoodan 2011ML 996 miilooniyappe 2012ML 1.035 biiloone gakkiis. Hageekka koyro 2010ML 952 gidido sohuwappe yiidi wontta 2012ML be'ido payduwawu gakkiis. Kaallidikka 2011ML nne 2012ML manddaraa hanotay gujji gujji biidi dero sohota koyyiyogaa haa gujjiis.

Hegaadan hanidi dumma dumma gaasotun 2000ML heeran tuggaa be'ida zannaqay qiiba keenaa qooriya xoqqu oottiis. Qooriya xoqqu oottido sohuwara 2008ML koyro bakkaappe doommidi 2009ML wurssetta heeraa gakkanaashin 5%n dichchaa doommiis. Hagaadan issitoo pude hara wode duge gi giidi kaa'ettiiddi 2009ML wurssettan ubba kunddidi sa'an gooshettidi 4.2% guyye guuxxi aggiis. Hegaappe simmidi ha qommon be'ido 2012ML dichchaa xekkawu denddi eqqiis.

Denddanaadan oottida amarida dumma dumma gaasoti de'oosona. Hegeetuppekka amarida asi medhdhiyonne dola mereta metoti dumma dumma hanotatun pagalettidoogaa. ‘Eboola’, karanne kafo oshinchchaa worajjee lume gezo payyatettaa yametuuninne dumma dumma biittati eranchcha dottoreta kiittidi haggaazaa immido gaasuwan eqqidoogaa. Zannaqawu injjetiya biittatun denddiya dumma dumma shabbirssa metotikka dere deretettaa asay qesiya gattidi baaxetido baaxiyan bantta medhdhiyo metuwa oosuwappe naagettiina.

Hegaa xalla gidennan issi issi yeeso maattan buuxaa koyyiyabdan kawuwa aysuwa phalqqanawu woxerettiya panggatikka bantta kushiya shiishshi ekkidoogeekka dichchawu gaaso. Biitta gidduwa pilgganchchatikka bantta oottiyo biitta giddo qaattaanne hanotaa pilggettan minnidi ooratta tekinoooloojjiya go'ettidi pilggetta oosuwa dichchidoogeekka zannaqaa dichchan hashetiis. Eti bantta pilggetta oosuwan biittaanne haattaa hanotaa pilggidi denddanawu danddayiya biittaanne haattaa gotiya wodiya shaakkidi zannaqanchchata akekissiyo oosuwa minnidi polidosona.

Hageeti metuwa pagalletta gidido gishshawu denddidosonappe attin zannaqay guyyeppe qooriya xoqqu oottanaadan maaddidabati keehippe cora gaanawu danddayettees. Leemisuwassi ekkikko issi biittan de'iya asaa guuggee aakki aakkidi biyogan dumma dumma yooqechchiya ooratta zannaqaa sohota giigissiyogeeekka gaasodan gujettana danddayees. Konsso biittaa keelayne Wolayttan Humbbo allaanaa Karbbooniya bayzuwa woray hagaa mala hanotaa giddoora kanttanawu danddayees.

Shemppuwa 5: Ooratta merettida zannaqata

Beni dola meretan zannaqanchchata yeemoyiyadan meretay bawu moli giigissin asay be'idi allaxxiyobati cora. Hegeeti haattaa giddooninne biittan de'iyaba gidanawu danddayoosona. Appaare biittaa Daaloole cebbaynne pude pude puukkiya tamaa di'oy, Sima abbatu giddon de'iya haruuroynne, Zo'o abbaa huuphessappe doommidi Toophphiya naa"an shaakkidi Keeniyān kiyiya dilbba heeraykka mereta zannaqa sohotu leemiso. Hegaappe haray qassi dumma dumma sohotun zannaqanchchata yooqechchiya penttiya pulttoy woykko bilbboykka asi medhdhido zannaqa soho gidenna.

Haattaa meheta gidin woraageetikka darotoo zannaqa sohotussi gul" a geetettidi erettoosona. Caamo sima abbaa hawulaashuwa giyay, xadetu yaa'aynne Hawaasa sima abbaa yuushuwan kafotu qommoykka mereta zannaqa miishshata. He sima abbaani asi ubbi naagidi be' iyo awaa doloyinne wuloykka maalladonne omarssan abbaa tamaa shamaciya mayzziyogee asi medhdhoba gaanawu danddayettenna. Wolayttan Ajoora mentte soossoynne, Umaa uushoykka meretay bawu medhdhidi giigissido be' anawu yeemoyiya sohota.

Konsso Niyorkkee, Cenchchan zaallay, dawuro deriya sanssalataynne hegeeta milatiya ubbay asa kushee gelibeenna zannaqa miishsha. Wora mehetu baggaara Cabara Curccura parkkiya mentay, danggarssay, maahee, gaammoynne woraykka mereta zannaqa sohotuppe issuwa. Necci Saare parkkiyaa harddiiday, wushay, dogay, cofoshoy, maahee, gaammoy, wakkallaykka zannaqawu yeemoyiya mereta. Amaaraa heera dere deeshshati, zo'o workkanatinne

bo'a qooraasiya do'oykka dola mereta zannaqa
leemisota.

Hageeti ubba alana xayin wonttonawu yiya yeletan
zannaqa soho gidona giidi dumma dumma wodiyā
yeletati ootti kanttidobati de'osona. He hayda
heerati qassi asi medhdhidi gujido zannaqa sohota
geetettidi erettoosona. Hegeetussi leemiso gidiya
sohota nu biittaa Wolayttappe doommanawu
danddayettes. Moochche na'aa Booraago
gonggoloy, Umaa zarphpheenne Koorinttiya zeeroy
Wolayttan dumma dumma sohuwan de'iya kawotu
garoynne haratikka denddanawu danddayoosona.

Ejaajo keelay, Asttiro baattay, Kiikiya Sillaaseenue
kawotu duufoykka hara asi medhdhi aadhdhido
zannaqa sohodan ekettana danddayoosona.
Hara heeran xeellikko Akisume hawulttee, Xaana
gadaamee, Laalibela woocetta woosa keettay,
Gonddare garoy, Jogole gimbbeenne, hegeeta
milatiyageeta ekkanawu danddayettes. Woosa

keetaa giddon de'iya worqqa masqqalee, calaa maxaafay, dumma dumma keetaa qottaykka asay medhdhin kaalliya yeletay yeemottidi xomoosiyobatu giddon moodettoosona.

Haray qassi wora meheta meezyidi dirido sohoy, haattaa zeeridi dichchido molee, hawulaashoynne godariya henttaykka yeletay haray maalalettanaadan oottido zannaqa soho. Hegeetussi leemiso gidanawu danddayiyagee Wolayttan godariya kanaara dichchiyo sohoynne Tungan gaammuwa, geleshshuwa, qaariyanne hara wora mehetu dirssaa. Hageeti sooni Toophphe giddooni de'iyageeta gidishin Hindde biittaa maahiya dirssaynne salo gufanttuwan hara sohuwan de'iyageetakka denttanawu danddayettees.

Simi zannaqay hagaa mala, dumma dumma wodiyen dumma xekkata aadhdhidabanne biittatu geluwassi kane gidiyogee qommon qoncciini be'ida. Heeraa injjeenne woppatettay de'iyo wode dichchan sinttawu

gujjiyogaakka qoncciyā akeekida. Injjeenne woppatettay xaykko qassi sinttawu xonggettoogaa keenaa guyye gunddiyogaakka aaho yechchan qolidi xeellida. Yaanikko denddanawu danddayiya oyshay zannaqaa heeraa sarotaa waatidi naaganee? Ooratta zannaqa sohotakka waatidi gujjanee giyagaa gidiyo gishshawu zaaranawu giigana koshshees.

(Ekettido sohoy: zannaqaanne zannaqanchcha giya
wikipediyappe)

Nabbabi simmidi zaariyo oyshata

Nabbabuwaninne ne buzo akeekan amppada kaalliya oyshata zaara.

1. Zannaqa giyogee woygiyogee?
2. Zannaqay aybissi koshshii?
3. Zannaqaa go'ay aybee aybee?
4. Ooratta zannaqa sohota waatidi medhdhanawu bessii?
5. Nabbabuwa giddon “xomoosiyobatu” giya qaalawu gelo birshshettay aybee?

